

Titel: Den forvandlede Gedebuk, en forunderlig Tildragelse købt i Manuscript efter en afdød Hyrde, og nu for sin Selsomhed udgivet i Trykken ved Sandrue.

Citation: "Den forvandlede Gedebuk, en forunderlig Tildragelse købt i Manuscript efter en afdød Hyrde, og nu for sin Selsomhed udgivet i Trykken ved Sandrue.", i *Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 16*, Haag ?, 1771, s. 1. Onlineudgave fra Trykkefrihedens Skrifter: https://tekster.kb.dk/text/tfs-texts-1_016-shoot-workid1_016_007.pdf (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Luxdorphs samling af trykkefrihedens skrifter 1770-1773: Række 1 bind 16

Ophavsret: Materialet er fri af ophavsret. Du kan kopiere, ændre, distribuere eller fremføre værket, også til kommercielle formål, uden at bede om tilladelse.

[Læs Public Domain-erklæringen](#)

Den forvandlede Gedebuk, en forunderlig Tildragelse

kiøbt i

Manuscript

efter en afdød Hyrde,

og nu

for sin Selsomhed udgivet i Trykken

ved

Sandrue.

Haag 1771.

2
3

Dedicatio.

Denne forunderlige og selsomme Historie, er jeg i Tvivl om, til hvem jeg skal dedicere. Det er vel en Coutume, at fremsende ethvert Skrift til en eller anden stor Herre,

4

som man holder for at være sin Velynder; Men hvem skal jeg insinuere dette, som er en Beskrivelse over en latterlig Gedebuk? hvem skulde finde Gout i saadant ringe Skrift! som handler allene om et Dyr.

Jeg har længe disputeret med mig selv, og endelig falden paa den Tanke, at insinuere samme til Vognmændene; thi de Folk holder mange Heste, og jeg har ladet mig sige, at dette Slags Dyr ere meget nyttige i en Heste-Stald: Maaskee jeg ved denne Æres-Beviisning kunde faae frie Be-

5

fordring til et eller andet Sted, eller og en Chane-Tour. Men naar jeg betænker, at han blev forvandlet til en Abekat, falder baade Projectet og Fordeelen bort, siden det er bekiendt at Abekatterne er ligesaa skadelige som latterlige, og altsaa tilføyede saadanne Folk meere Skade end Gavn baade paa Bester og Foder.

Jeg har derfor besluttet at dedicere det til enhver, som vil og kand tænke; Da jeg troer, der dog gives nogle, som ey holder dette for blot Tant, men gjør sig samme Begreb om det,

6

som jeg, nemlig: At der kand gaae meget for sig i Naturen, som man ey kand begribe, men dog ey bør negte, og at en Deel deraf skeer andre til Advarsel og Exempel.

7

En gammel Gedebuk, som gressede og opholdt sig gierne paa den beste Høy nær ved et Faare-Huus, fik

formedelst sin Skabning og særskilte Brægning Hævd paa at opholde sig der sin Livs-Tid, og var som Forstander for en Hoben Geder og Bukke.

8

Denne gamle Buk var Fader til adskillige Bukke, iblant hvilke var en ung Buk, hvis Historie Eftertiden til Forundring er optegnet. Hvis mine gode Venner, som jeg haver Troen til, ey havde forsikret mig om Historiens Sandfærdighed, og helligen bekræftet, at denne Buk endnu var til i en anden Gestalt, som og at Author selv, saa vidt sees af Historien, haver levet paa samme Tid, havde jeg aldrig ladet den trykke; thi at fare med Tant er aldeles ey min Maade.

9

Jeg haver læst saa mange underlige ja nesten utroelige Tildragelser i adskillige Reise-Beskrivelser og Historier, hvilke uagted man er uvis om deres Virkelighed dog have amuseret. Jeg haaber derfor saa meget meere at fornøye mine Læsere, som jeg selv haver været Øyensynlig Vidne til denne, forunderlige og selsomme Hendelse.

10

Denne unge Gedebuk blev, saasomt han kunde nemme, anført af sin skiæggede Fader i alt hvad hans Stand egnede og anstod, og begyndte saa snart mueligt, at slegte sin Fader paa baade i Myndighed og Skakkerie. Han var ellers i sin spæde Ungdom vild og gal, saa det blev et Ordsprog iblant de andre Dyr i Nærheden, naar de vilde betegne et Springs-Dyr: Han er saa gal som den unge Buk. Ligesom han tiltog i Alder, voxede tillige hans medfødte Indbildning om sig selv og Foragt for de andre Dyr. Ingen skulde troe det, men jeg veed det vist: Han fik en af sin Faders Bukke saaledes under sit Herredømme, at han maatte tiene ham til Hest og bære ham: Hvad skeede? Engang kom han paa Ryggen af denne Buk, thi at ride og færdes var han meget for; Men Bukken, som havde sat sig for at spille sin Cammerad et Puds, spillede af med ham og gjorde en Tour ind igiennem neste Bye; Den stakkels Rytter, som mere maatte tænke paa at sidde fast end komme af, passerede mange forbie, og bekom derudover Navn af Gedebuk-Rytter. Han blev nok noget vreed paa Bukken, men formedelst sammes

11

underdanigste Afbigt og ydmygste Forsikringer om, at det skeede allene for at fornøye ham, erholdt han Pardon; Thi Bukkene vidste meget got, at ved Flatterier og Complimenter kunde den unge Buk allene forsones.

Han havde mangfoldige Narrerier og Pudserier fore, som jeg ey vil opholde Læseren med at opregne, og altsaa ey tale om, at han allerede i sin Ungdom vennede sig til Jux, hvorved hans Faders underhavende Bukkeløse Geder skal have lidt endeel, saa at ingen Buk var saa rask, at han jo ved ham kunde forraskes.

Det maae være nok, at man seer af heele Historien, at han haver været et Monstrum, som Naturen haver spillet Gæk med, og maaskee fremstillet ham som et Speil for Narrerier iblant Menneskene; hvo veed det?

Mange faldt paa den Tanke, at han ey var en virkelig Gedebuk, men Ja jeg troede det ey heller selv. Jeg vil derfor nævne ham herefter med det ham

12

almindelig tillagte Navn: Gedebuk-Rytteren.

Da nu Skiægget begyndte lidet at pippe frem paa vores Rytter, søgte hans Fader at overtale ham til et meere forestilt sat og alvorligt Væsen, leggende til, at om han vilde ligne ham og blive til noget i Verden, samt gjøre sig nogen Fordel, ligemeget paa hvad Maade, maatte han give sig en Air, og ey blotte sin naturlige Tilbøiyelighed.

Dette gjorde vel nogen Indtryk paa Gedebuk-Rytteren, men hvo kand forandre sin Natur? Fordeel og Myndighed vare hans Arve-Passioner, men til at give sig en Høyærværdig Air var han endnu alt for raa og ufornuftig, og tilmed var han ey begavet med hans Faders Mæle.

Han gjorde sig dog saa meget mueligt Umage for at følge sin Faders Raad, og til den Ende, ved Faderens formaaende Mellemlanding blev optagen i Munke-Ordenen og parrede sig med en ung Ged, som ey tilforn var skeet, i det ringeste ey publice i

13

den Orden. — Den gunstige Læser maae ey opholde sig over sligt, men bestandig ansee vores Rytter for Naturens selsomme Uhyre og Spectacle.

Nu begyndte vor Rytter at faae Horn, og dermed voxede tillige Myndighed og indbildt Anseelse. Han tumlede stedse omkring paa Landet, og maaskee for Løyer Skyld, blev indskudt i et Consilio, hvorudi han skulde være Præses, og deele imellem de andre Dyr, samt fælde dem i deres Disputer. Man kunde umelig bare sig for at lee, naar man saae ham sidde ligesom midt for et oval Bord og give sig en forunderlig Air iblant de andre Dyr, som manglede Kraft, Bravour, Hofmod og af Mod nok til at støde ham ud, men hans skiæggede Fader havde forskaffet sig saa stor Anseelse, at han snildelig kunde understøtte sin Race. Ja vor Gedebuk-Rytter vidste og selv at vinde Ulvenes Hierter, som havde Sager ved denne Ret, hvorom vidner den foerede Pels, som han om Vinteren var bedækket med, ved denne Complisance skal disse Ulve have funden deres Regning.

14

Læseren maae troe, at den Orden, han var kommen udi, var ham ey til liden Fordeel. —

Han slog sig nogen Tid igiennem i dette Consilio, og var ofte tilbudet af andre Dyr, som kunde profitere ved det, endskiøndt de i Hiertet stal have Heleet ham. —

Vor Gedebuk-Rytter havde nu faaet Smag paa at komme ind i noget og det gik ham, som det gaaer med Menneskene, sans Comparaison, at naar de først bliver til noget, er siden ingen Værdighed dem høy nok. Tænk engang! han bragte det endog dertil, at tvende af de største Bukke maatte trække ham omkring i en Æske, og de stakkels Dyr maatte stedse trippe og dantse afsted med ham; thi deri fandt han sin største Plaisir, og en stakkels Babian havde han faaet afrettet til at kiøre dem.

Denne Stald-Knegts, jeg vil saa kalde ham, forunderlige Gestalt, saavel som hans Herres, gav en latterlig Parade for samme iblant Dyrene, men opvakte Forundring og Ærbødighed hos andre, som

15

maaskee gjorde sig den Tanke, at Fanden kunde bruge sit Spil med ham til at forraske andre: Men denne Meening er ey orthodox.

Hvordan det gik eller ey, blev han dog formedelst den Orden, han var kommen udi, som altid haver været anseet for exemplarisk, udvalgt til Forstander for en hoben Bukkeløse Geder, hvis Føder han vidste saa vel at forvalte og Uddeele, at de ey havde nødig at gaae og træde i det; thi han vidste at hvad der var sparet havde han fortient, som Ordsproget lyder: Det skal kræves af din Haand.

Jo flere Ting han sprang ind i, jo meere blev han af en Hoben anseet, og dette gjorde at han blev saa forvoven, at han lod sig udraabe iblant de andre Dyr for en stor Theologant, hvilket var noget forskrækkeligt. Betænk engang! at give sig saa hæderlig en Earacteer for desbedre at kunde forraske og bedrage, er en afskyelig Ting, og med Lykke at fremture derudi er heel forargeligt: Men alt dette havde han arvet efter sin skiæggede Fader, som laante an-

16

dre trengende Dyr et Pund Foder og tog ti Pund igien, hvorfor han og, uagtet sin udvortes Anseelse, skal være bleven anseet, og sadt, da han allereede var til Alders, i Paralell med glubende Ulve, som bedækker sig med Faare-Hud. Man bør altsaa ey fortænke ham, men betænke hvad Tydsken siger: Art von Art.

Hvordan gik det vel vores Gedebuk-Rytter? forskrækkelige Methamorphosis! Han vognede en Morgen op, og da han efter Sædvane speylede sig, ventelig i en Bæk, saae han sig med Bestyrtelse forvandlet til en Abekat. Hands Staldknegt kom ind, og da han saae sin Herre saaledes omskabt, studsede han noget, og havde en kiendt ham, hvis ey Trækkene med Munden endnu var bleven tilovers, hvoraf kunde sees, at han havde været en Giedebuk. Stald-Knegten taledede ham derpaa til, og viiste den største Glæde over at see ham i denne Gestalt, forsikrende, at nu turde han spaae ham langt større Lykke end tilforn; thi, sagde han: Denne Skikkelse haver i rum Tiid forskaffet visse stor Ære, som allene haver stræbet at ligne Dem; De er det virkelig, hvad skulde da være i Veyen.?

17

Mine Camerader, sagde han videre: ville alle saavel som jeg selv være villige til at tiene den i alt, hvad vi formaaer, efter som vi Stakler ere formedelst vore store og stærke Lemmer ey af Skiæbnen udseet til andet end til Arbeide for de af eders Slags, som ere begavede med fiinere Lemmer. Kunde vel nogen Client snedigere flatere sin Patron end denne Bavian?

Vores Abekat begyndte selv at elske sin Skikkelse, og jo meere han betragtede sig, jo bedre kunde han lide sig selv; Saa at det, som skulde have været ham en Advarsel for hans Galenskab, tiende ham tvertimod til at fremture derudi, saa at man maae sande det gamle Ordsprog: Naturam expellas furca tamen usque recurrit, som paa Dansk er udlagt: Eselen blev Borgemester men blev dog et Esel. vid. Antiquit. Rom.

Besyderligt nok var det, at denne Forvandling derangerede ham aldeles in-

18

tet, han vedblev endnu alle sine Forretninger, og blev ligesom meere agted af andre Dyr; ja hans Ged selv syntes at præferere denne Figur for den forrige. Sælsomt nok.

Alt hvad man kan sige, er, at hans Time var endnu ey kommen, og at det er sandt, som man siger: den drukner ey i en Mødding, som skal ombringes i et Gade-Kær. Alle Abekatterne saavelsom og Babianerne fattede saa store Tanker om ham, at de ansaae ham for et Oracel. Han betiente sig og deraf, og logrede saa lenge med sin Hale, at han avancerede ind i et større Concilium, hvorudi gaves meere Leilighed til at mætte sin Begierlighed og Indbildning. Han var aldrig saa snart bleven et Lem i dette Raad førend han pønsede paa at udvide sin Myndighed og forskaffe sig større og større Anseelse. Han sleskede saaledes for de andre i Raadet, at de, maaskee for at see Udfaldet, paa hans Forsikringer om sin Indsigt i Land. Væsenet som Abekat, overdrog ham Opsigten og Bestyrelsen med deres Løkker,

19

som dem fra gammel Tiid skal være overdragen, men laae for langt borte fra den Høy, hvor de skulde samles for at holde Raad, og hvor de desforuden ey manglede Overflødighed af allehaande dem til Føde tienlige Ting, hvor af vores Abekat ey glemte at tage sin Deel. Den retfærdige mangler ofte Brød.

Nu var han ret kommen i sit Ess. Her havde han ret Leilighed til at færdes og tumle. Han gjorde sig adskillige Lyst-Tourer, og hver Gang han kom hjem, havde han som Henric i Comoedien, falvâ Reverentiâ, faaet et nyt Indfald i Luften, som de andre dog ey altid approberede; thi nogle havde saa megen Fornuft, at de kunde indsee at det var Abekatterie.

I Raadet sad han ey og sov, men vrissede stedse med Hovedet og mimrede med Munden for at synes geskæftig og fik og undertiden sit Votum indført; thi han var der nu, og sandt at sige, havde han og nogle

20

paa sin Side, som maaskee enten fandt sin Fordeel derved, eller søgte at see ham ved Leilighed prostitueret.

Ustadig var han ellers i alle sine Beraadslutninger, hvad han bejaede i Dag benægtede han i Morgen, naar derved ikkun kunde profiteres noget. Alle hans Bestræbelser gik ud paa egen Interesse, da han dog i Henseende til det Raad han var hopped ind i, burde have øvet Redelighed; Men jeg forløber mig, det var en Feiltagelse, han var en Abekat.

Goddædighed vilde han, uagted alle sine Intriguer, gjerne være udraabt for, og til den Ende hialp han paa andres Bekostning en og anden, dog altid sit eget Slags og Anhang, som derfor maatte udraabe ham iblant de andre Dyr for ædelmodig og godgjørende; hvo skulde ellers falde paa den Tanke. Ærlighed blev ham endog tillagt, som var noget absurd, af dem som blev el-

21

ler søgte at blive hiulpen ved ham. Hvad gjør man ey for Fordeel.

Endskiønt han ey var Præfes i dette Raad, thi der var 4 à 5 over ham, vilde han og gjerne ansees derfor, og saa gjerne, at Dyr-Mængden troede, at alting maatte gaee igiennem hans Hoved.

De store og arbeidsomme Babianer havde han saaledes med sit Abespil forblindet, at de kappedes med hinanden om at vide hans naragtige Gunst og ofre paa hans forraskelige Altere. De Stakler toge sig ey i Agt for, at Abekatten ofte bidder den, som giver ham Brød. Han tænkte nu fornemmelig paa hvorledes han kunde benytte sig af disse Babianers Fortroelighed, hvilket og lykkedes ham, som her efter vorder at see; thi i Underfundighed og Filourerie havde han iblant Dyrene neppe sin Liige, men aldrig sin Overmand, saa man gjerne kunde kalde ham, den sande Ugl-Spils Overmand. Saa rask var in-

22

tet Dyr, at han jo spillede eller i det ringeste søgte at spille dem Prævenire, hvilket i mine Tanker lykkes kuns til en Tid. Hvo som bliver reen gal settes i Daare-Kisten.

Babianerne brugtes, som er bekiendt, til svært og stærk Arbeide, som for Exempel til at hente de andre Dyrs Foder og andre svære Ting lang Veys fra, som de ey selv enten formaaede eller gad bære, item til at holde Passagerne reene og passable, hvorved disse Dyr fortiente det fornødne Foder til sig og sine Slæbe-Dyr, Bukkene.

Disse Babianers Eenfoldighed og Troeskyldighed førte han sig og til Nytte, og under Prætext, at forskaffe

dem større Fordeel, beriigede han sig selv, og skildte dem ved en anseelig Deel af deres Forraad, i det han agerede deres Anførere og Beskyttere; han gjorde tilsidst disse Stakler saa godt som umyndige, og fandt i en Vinkel eller Afkrog, en snedig Abekat, paa hvis

23

Troeskab han kunde forlade sig: Denne fik han indsadt som Opseere og Under-Formynder over de arme Babianer, som saaledes saae til for dem, at naar de manglede det fornødne, var han i Stand til at laane dem, dog med anseelig Fordeel, og altsaa jo længer det varede, jo meere bleve de den sammes Gieldbundne, og maatte saaledes nødtvungne finde sig i disse Abekatters uretfærdige Behandlinger.

Vores Abekat, som Formynder og Entrepreneur vidste altid at skyde Skylden paa sine Underhavende, eller brugte andre snedige Udflugter, naar nogen af disse Babianer besværede sig, som dog for Frygt Skyld var rart; thi han havde saaledes kiørt omkring med dem, at de vare gandske forbausede, og tilmed maatte de og have Respect for ham, saasom han i visse Maader, i Henseende til det han presenterede, var deres Superieur. Ja det var ret forunderligt, hvorledes han spillede og snoede sig.

24

Man kunde vel falde paa at spørge, hvor kunde de andre i Raadet taale saadant et Udskud? Men jeg maae herpaa svare, han søgte at faae en Deel om ikke alle paa sin Side ved Flatterie og indbildt Fordeel; endskiønt enhver, som begreb det, maae tilstaae han tog Fløden, som efter Babianernes Sprog er udlagt: Den der haver Svøben kiører. Ikke desto mindre, paa det han ey skulle synes, at ville sluge alting i sig, forestillede han Raadet, at den Fordeel, Babianerne havde ved Passagernes Eftersyn, var heel profitable, som dog ey af Babianerne blev efterkommet som den burde, og at det vilde blive en Smaus om Raadet antog sig samme. Kunde han vel tage dem paa omnere Siide? Hvad gjør ey Tydsken for Penge, sagde Franskmanden, han saae Abekatten. De fleeste af Raadet nikkede ad Abe- katten, og han fik sit Project fuldført; Men

25

merk! han accorderede sig Bestyrelsen derover og Opsigten dermed. De elendige Babianer maatte altsaa see sig skildt ved denne Nærings Vey, og gaae, som man siger, fra Huus og Hof.

Her havde vores Abekat friske Anstalter: Dette Læe-Huus, som laae ey ret langt borte, var som et Lyst-Sted for ham at divertere sig paa om Sommeren. Her fik han og Leilighed til at employere fleere af sine Clienter, de smaa Aber, som alle under Brøds Fortabelse maatte see paa hans Beste, som deres Herre og Forfremmere. Uerkiendtlighed er endog en Last iblant Dyrene.

Ved Indkiøb og Consumation af Foderet til de paa dette Sted holdende Bukke, mumlede adskillige iblant Dyrene om et og andet Abekatterie, som for Ex. At han og de der underhavende smaa Babianer tog fremmede Bukke og andet Kræg ind til Leye paa det Foder, som af Raadet allene

26

var kiøbt til de paa dette Sted bestemte Bukkers Underholdning.

Hvad skal man sige, herved kand og have været noget at malke. Dog var det et stort Skielmstykke, om det var sandt. En ærlig kand jo ey være frie for Bagtalelse. Med Babianerne, som foerede og rygtede Bukkene, var han dog Monfrere og Cammerad, hvilket borttager denne Mistanke; Med mindre de haver forstaaet hinanden, som jeg lader være udsagt.

De i Raadet, som havde Horn i Næsen, saae paa det Reelle, og ey ved et Haar lod sig dreje som en Fiæder, syntes aldeles intet om disse Abekatterier.

Iblandt de store Babianer vare og nogle, besynderlig Een, som ved andre meere formaaende Dyrs Hielp fik ham udaf sit Formynderstab; men den omtalte liden Abekat, som han fik indsadt, gik den Gang frie, thi han krøb igien i en Vinkel til Stor-

27

men var forbie. Den som gjør reent overaltdt feyer og i Krogene, derfor tag dig i Agt.

Nu havde vores Abekat allene at observere, hvorledes han kunde hytte sig iblant de andre i Raadet, hvoraf vi haver hørt, at nogle allerede, saa at tale, havde observeret Juxerierne og derover giort Opmerksomheder, saa Snittene ved denne sig tilsnegne Administration ey kunde skee saa hemmelig glubsk som tilforn. Vee den! som bruger sig, naar han kand til andres Skade.

Da vores Abekat nu merkede, at det var kommen for vidt med hans Luurendreierier, og at endog de Dyr, som contribuerede til Passagernes Istandholdelse knurrede over hans slette Administration, blev han noget

forsagt, dreyede sig tredskelig udaf det, og slap saaledes, skiøndt besudlet, da han havde sadt det i yderste Decadance, som siden vorder oplyst.

28

Hvordan det siden er gaaet ham, saavelsom og enten han er død eller underkasted flere Forvandlinger, er mig ubekiendt. Imidlertid opsettes hannem følgende til velfortient Efterminde:

Du Gedebuk og Abekat Flux hialp kuns dine Liige, Deri din Retviished var sat, Gav Vota saa at siige:

For Verden Du Spectacle var.

For mange Dyr en Plage, Og Bukkeløse Geder har Selv Aarsag sig at klage; Men Babianer glæder sig,

At de slap nogenlunde,

Just da Du søgte tredskelig At see dem gaae til Grunde, De ønsker, at du aldrig var Til saadan Abe bleven!

At flere Dyr ey ilde faer So lang als Hirschen Leben!

29

NB. Uagtet jeg ey er Poet, kand jeg dog nok see, at Author ey haver været født Poet, som fornemmelig røbes i sidste Linie, hvori mine Tanker ligesaavel kunde have staaet paa Dansk: Saa længe Hiorter Lever, og været conform med hans øvrige Udtryk; Men jeg maae troe, det haver været for Riimet Skyld. Der findes dog adskillige Ord, som i mine Tanker kunde riime sig, som for Exempel Kneben, Greben og uddreven med flere af samme Lyd.

30